

РОЛЬ НАЦІОНАЛЬНОЇ СЛУЖБИ ПОСЕРЕДНИЦТВА І ПРИМИРЕННЯ У НОВІЙ СИСТЕМІ ВИРІШЕННЯ ТРУДОВИХ СПОРІВ В УКРАЇНІ

Цього року виповнюється 20 років з дня утворення Національної служби посередництва і примирення, завданням якої є сприяння поліпшенню соціально-трудових відносин та запобігання виникненню колективних трудових спорів (конфліктів), їх прогнозування та своєчасного вирішення, здійснення посередництва для вирішення таких спорів (конфліктів).

Національну службу посередництва і примирення (далі – НСПП) було утворено Указом Президента України від 17 листопада 1998 року № 1258/98. Також легальну складову діяльності НСПП визначено в Законі України «Про порядок вирішення колективних трудових спорів (конфліктів)» від 3 березня 1998 року № 137/98-ВР (далі – Закон) та Положенні про Національну службу посередництва і примирення (далі – Положення), затвердженого Указом Президента України від 17.11.1998 року № 1258/98.

Відповідно до частини першої статті 15 вищезазначеного Закону з метою сприяння поліпшенню трудових відносин та запобігання виникненню колективних трудових спорів (конфліктів), їх прогнозування та сприяння своєчасному їх розв'язанню, здійснення посередництва і примирення таких спорів (конфліктів) Президентом України утворена Національна служба посередництва і примирення. У п.1 Положення закріплено, що НСПП є постійно діючим державним органом, створеним Президентом України для сприяння врегулюванню колективних трудових спорів (конфліктів).

Характер діяльності НСПП є здебільшого регулятивним, а не пов'язаним із керуванням та підпорядкуванням у «чистому» вигляді. Треба зазначити, що НСПП як орган, що є складовою державного апарату, здійснює як правозастосовну, так і правотворчу діяльність. Публічно-правовий характер підтверджується й правотворчою (нормотворчою) роботою НСПП, яка спрямована на розроблення і затвердження в межах своєї компетенції нормативних актів щодо діяльності НСПП та здійснення примирних процедур. Важливо, що НСПП, здійснюючи свої повноваження, виступає від імені всього суспільства (народу), має «публічну» основу для своєї діяльності.

НСПП має адміністративно-територіальний поділ (систему органів). Відповідно до Указу Президента України від 17 листопада 1998 р. № 1258/98 було забезпечено створення структури НСПП, включаючи регіональні відділення. На даний момент НСПП має центральний апарат та 24 відділення НСПП в областях, які є юридичними особами і діють у межах повноважень, визначених Положенням про Національну службу посередництва і примирення та Положеннями про відділення.

Основними завданнями НСПП є сприяння взаємодії сторін соціально-трудових відносин у процесі врегулювання колективних трудових спорів (конфліктів), що виникли між ними; прогнозування виникнення колективних трудових спорів (конфліктів) та сприяння своєчасному їх вирішенню; здійснення

посередництва і примирення під час вирішення колективних трудових спорів (конфліктів). НСПП опосередковано використовує державний примус як такий. Відповідно до п. 6 Положення про Національну службу посередництва та примирення, затвердженого Указом Президента України від 17 листопада 1998 року № 1258/98, НСПП у межах своїх повноважень приймає рішення, які мають рекомендаційний характер і повинні розглядатися сторонами колективного трудового спору (конфлікту), відповідними центральними або місцевими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування. Таким чином, хоча сторони трудового спору і повинні розглядати рішення НСПП, проте останні мають рекомендаційний характер.

Таким чином, НСПП є державним органом, оскільки:

- сформована державою в особі Президента України відповідно до Закону «Про порядок вирішення колективних трудових спорів (конфліктів)»;
- має передбачені законодавством спеціальні функції, пов'язані зі сприянням поліпшенню трудових відносин та запобіганню виникнення колективних трудових спорів, їх прогнозування та сприяння своєчасному їх вирішенню, які здійснює від імені держави;
- наділена державно-владними повноваженнями, що дозволяють їй здійснювати юридично обов'язкові дії;
- видає нормативні та індивідуальні акти;
- здійснює контроль за неухильним дотриманням вимог, передбачених цими актами;
- забезпечує та захищає ці вимоги від порушень шляхом застосування заходів виховання, переконання, стимулювання, а у випадку необхідності – державного примусу;
- функціонально взаємодіє з іншими органами у процесі реалізації своїх повноважень;
- складається з державних службовців, які забезпечують виконання завдань Служби;
- має необхідну матеріальну базу – державне майно, що перебуває в оперативному управлінні НСПП, джерело фінансування Служби – державний бюджет;
- має організаційну структуру за адміністративно-територіальним поділом, розбудовану за видовими критеріями діяльності, достатній чисельний склад, систему службової підпорядкованості та дисципліни.

Застосовуючи владні повноваження, держава в особі НСПП надає інтересу влади загальнообов'язковий характер, застосовує спеціальні органи для його здійснення, а в разі необхідності опосередковано застосовує державний примус. Специфічний характер державного примусу в діяльності НСПП пов'язаний із особливістю правового статусу цього державного органу, який повинен здебільшого пом'якшувати суспільні суперечливості, а не загострювати їх.

Хоча НСПП прямо не віднесена до виконавчої або судової гілки влади, проте за функціональним значенням служба передбачає виконавчу та розпорядчу

діяльність, які й характеризують державну виконавчу владу. Так, зокрема, НСПП передбачає виконання нормативних актів, які прийняті органами законодавчої влади. НСПП реалізує положення Закону України «Про порядок вирішення колективних трудових спорів (конфліктів)». Окрім того, відповідно до ст.7 Закону України «Про соціальний діалог в Україні» на НСПП покладаються нові функції щодо проведення оцінки та підтвердження відповідності критеріям репрезентативності сторін соціального діалогу. При цьому НСПП здійснює управління через виконання організаційних дій та видання підзаконних актів – наказів НСПП.

Не слід залишати поза увагою й завдання НСПП щодо сприяння своєчасному вирішенню трудових спорів, що свідчить про реалізацію функції охорони прав учасників соціально-трудова правовідносин та певною мірою, у разі успішного вирішення трудового спору, навіть про відновлення порушеного права. Зазначені функції притаманні судовій гілці влади.

Роль Національної служби посередництва і примирення полягає в якісній зміні в новій системі вирішення трудових спорів в Україні. НСПП повинна бути наділена додатковими повноваженнями, функціями та правами щодо вирішення трудових спорів у позасудовому порядку зі створенням відповідної організаційної структури та відповідним фінансуванням для здійснення цих повноважень, функцій та прав:

- сприяння вирішенню трудових спорів;
- організація роботи трудових арбітражів та незалежних посередників, забезпечення їх діяльності та сприяння забезпеченню виконання їх рішень;
- формування і ведення Державного реєстру трудових спорів;
- організація та забезпечення фахової підготовки незалежних посередників і трудових арбітрів, ведення реєстрів трудових арбітрів і незалежних посередників;
- нормативно-правове забезпечення вирішення трудових спорів;
- прогнозування виникнення трудових спорів та здійснення заходів для їх запобігання.

Також слід зазначити, що на даний час центральним апаратом НСПП розробляються та вносяться зміни до нормативно-правових актів щодо покращення стану соціально-трудова відносин.

Таким чином, інституціональний розвиток НСПП (збільшення потенціалу та можливостей НСПП у системі вирішення трудових спорів) повинен створити ефективний механізм вирішення трудових спорів на основі найкращих європейських стандартів та досвіду, згідно з якими, організації роботодавців та профспілки відіграватимуть важливу роль і нести будуть серйозну відповідальність у здійсненні соціального діалогу та вирішенні спорів, а держава забезпечуватиме основні правила і засоби остаточного їх вирішення.

**Головний спеціаліст
відділення НСПП в Запорізькій області**

С.В. Ткачук